

1/21

Arnikum

časopis spolku Arnika

Aleje - ohrožení silničního provozu?

S Alicí Hrbkovou
o osudu letošní Aleje roku
strana 8-9

Naše úspěšné
petice a výzvy
strana 11

Foto: Jakub Hrab

Na krásných a divokých řekách Bosny a Hercegoviny probíhají už několik let masivní výstavby vodních elektráren, které ničí tamní unikátní ekosystémy a místním lidem znemožňují využívat řeky pro jiné účely. Podobně jako jinde, i na řece Neretvica plánují investoři vystavět vodní elektrárny, a to rovnou patnáct staveb. Místní obyvatelé se proti těmto plánům postavili a na místo patnácti vodních elektráren budují na řece patnáct koupacích míst. Upozorňují na to, že řeky nemusí být využívány pouze pro profit, ale mohou přinášet radost, smích a být místem pro nespočet krásných setkání. S Arnikou jsme je navštívili loni v létě a kromě právní pomoci jsme se rozhodli jejich snahy podpořit i finančně díky Programu malých grantů.

Aby se Moldavsko dokázalo lépe bránit klimatickým změnám a bleskovým povodním a suchům, probíhaly v listopadu další rozsáhlé výsadby stromů. Více než dvě stovky dobrovolníků společně s naší partnerskou organizací Eco-TIRAS neváhaly vzít do rukou potřebné náčiní a sazenice a pomoci s ekologizací země - tentokrát ve vesnici Budești, nedaleko města Anenii Noi i v Podněstří. Hlavním cílem akcí je zalesňovat Moldavsko, přispět k čistšímu a zdravějšímu životnímu prostředí a zvyšovat povědomí o důležitosti lesů pro ekologickou rovnováhu. Nové stromy podél řek budou pomáhat zpevňovat břehy, zabraňovat sesuvům půdy a pronikání znečišťujících látek do vody, zajišťovat stín snižující odpařování vody a starat se také o příznivé prostředí pro hmyz. A protože přírodě prospěšné aktivity je třeba podporovat už od útlého věku, podzimních výsadeb se s úsměvem a nadšením účastnili i ti nejmenší.

Foto: Petru Vinari

Foto: Amika

Srbsko je jednou z našich srdečních zemí, kde se již několik let snažíme přispět k omezení toxických látek ve spotřebním zboží, jako jsou hračky pro děti, ale i oblečení a další. V roce 2020 jsme se zaměřili s naší spřátelenou organizací ALHem (Safer Chemicals Alternative) na testování nebezpečných ftalátů ve výrobcích denní potřeby v rámci projektu „Zapojení občanské společnosti do tvorby chemické politiky a prosazování práva na informace v Srbsku“. Naším cílem bylo poukázat na nezbytnost přijetí přísnějších omezení ftalátů ve výrobcích, stejně jako již je tomu v zemích EU. Nejen kvůli alarmujícím výsledkům testování ftalátů ve výrobcích, ale také hojnému zapojení občanské společnosti, byl zákaz vybraných ftalátů přijat v předstihu. O testování srbských výrobků si můžete přečíst v publikaci „SOFT Plastic, HARSH Truth“, která je dostupná na našich webových stránkách.

Vracíme, co jsme sami dostali

Když se na začátku 90. let české ekologické hnutí začalo adaptovat na novou porevoluční situaci, aby se mohlo pustit do nápravy neutěšeného stavu životního prostředí, byly pro něj velkou inspirací zahraniční organizace. Někteří mladí lidé, kteří se intenzivně snažili zlepšit stav české přírody, odjeli na stáže, aby se naučili účinně vést kampaně, oslovovat veřejnost nebo vyjednávat. Znalosti, které si přivezli, jejich rostoucí organizace využívaly ještě mnoho let.

To můžeme potvrdit i my v Arnice. I díky tomu jsme se naučili dělat vlastní výzkumy a povaha některých problémů nás dovedla i k velkým mezinárodním vyjednáváním o úmluvách s celosvětovým dopadem na snižování znečištění nebo dostupnost infor-

mací o něm. Potkali jsme na nich mnoho výjimečných osobností ze zemí, které procházejí velkými společenskými změnami jako my před 30 lety. Mají okolo sebe odhodlané lidi, podporu komunit, ale často jim k tomu, aby dokázali rozehýbat změny k lepšímu, chybí jen jednoduché know how, detailní technické znalosti nebo přístup k laboratorům.

Protože jsme v některých těchto věcech za 20 let existence nabrali dost zkušeností, začali jsme se zahraničními kolegy spolupracovat. Díky tomu se povedlo odhalit zapomenuté sklady DDT v Arménii, poskytnout thajským komunitám důkazy o dopadu okolních továren na jejich zdraví, rozjet monitoring ovzduší na Ukrajině, zmapovat nejznečištěnější místa v Kazachstánu nebo

pomoci lidem v Bosně s ochranou divokých řek před betonováním. Snad i díky tomu se i v Česku ochrana přírody stává legitimní součástí rozvojové spolupráce. Občas nám přijde dotaz, proč se věnujeme práci v zahraničí, vždyť problémů máme sami doma dost. Odpověď je jednoduchá: ekologické problémy neznají hranice, problémy na druhé straně světa by nakonec dohaly i nás, také ale přišel čas vrátit to, co jsme sami kdysi dostali.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Jan Šamánek

Za pět minut dvanáct

Před otravou Bečvy zraky zavírat nebudeme

Datum 20. září 2020 se do dějin zapíše černým písmem. Do řeky Bečvy unikly v blízkosti Valašského Meziříčí s největší pravděpodobností kyanidy a otrávil vše živé na dalších 40 kilometrech. Od ekologické katastrofy uběhlo bezmála půl roku a úřady stále pátrají po viníkovi. Na tomto smutném příkladu je jasné vidět, jak obrovské mezery máme v prevenci i postihu znečišťování toxickými látkami. Právě proto jsme se s naší výzvou Řeky bez jedů obrátili na ministra životního prostředí Richarda Brabce a ledy se začaly hýbat.

Výzvu podepsalo více než 6600 lidí z celé republiky. Žádáme v ní nejen vyšetření a exemplární potrestání viníků, ale především zpřísnění monitoringu i nakládání s vysoce nebezpečnými kyanidy. Navíc požadujeme, aby se nově začaly sledovat úniky perfluoralkylovaných látek (PFAS) a dalších jedů, které mohou otrávit zdroje pitné vody a škodí rybám a vodním organismům. Od těchto kroků si slibujeme, že v budoucnu napomůžou k tomu, aby se ekologické havárie, jakou byla otrava Bečvy, neopakovaly.

Foto: HZS Olomouckého kraje

Jednotlivá opatření jsme představili ministru Brabcovi během zasedání Výboru pro životní prostředí Poslanecké sněmovny. Sám pan ministr naše návrhy vyslyšel, přislíbil potřebné změny stávajících zákonů během zasedání sněmovny poslanců a pro jistotu jsme mu jeho vlastní sliby ke konci roku připomněli otevřeným dopisem.

Vypadá to zatím nadějně. Podle jeho vlastních slov se už Ministerstvo životního prostředí chystá změnit legislativu v oblasti vypouštění a ohlašování látek znečišťovatelů do toku a bude jednat o snížení ohlašovacích prahů nebo rozšíření spektra sledovaných látek, aby byly znečišťovatelé

pod větší veřejnou kontrolou. Navíc zahájilo práce na novele vodního zákona, která zvýší maximální sankci ze současných pěti na padesát milionů korun. Dále zákonem i navazující vyhláškou jasně vymezí kompetence jednotlivých úřadů při řešení mimořádné havárie, která přesahuje území jedné obce nebo dokonce kraje.

Zatím se zdá, že do budoucna budeme na podobné havárie připraveni. Jak se však říká, neříkej hop, dokud jsi nepřeskočil. Držme si proto palce, aby ministr Brabec svým slibům skutečně dostal a ke zpřísnění kontroly všelijakých špindírů dojde. Jen je velká škoda, že jsme se nepoučili z minulosti a musela přijít katastrofa nebývalých rozměrů, která všem konečně otevřela oči.

Bude někdo za tuto havárii, která nemá co se týče rozsahu a dopadu na životní prostředí období, nakonec potrestán? My stále doufáme, že ano.

ARNIKA

Jiří Kaňa

Ukažme spravedlivý přechod k čistému prostředí

Na podzim loňského roku proběhla konzultace zástupců Mezinárodní sítě pro eliminaci znečišťujících látek (IPEN) pro region střední a východní Evropy, Kavkazu a střední Asie se speciálním reportérem OSN pro lidská práva, chemické a odpadní látky Marcosem Orellanou. Spolu s Arnikou se setkání zúčastnili také členové IPEN z Arménie – naše partnerské organizace Centrum pro mobilizaci a podporu komunity (CCMS) a informační nevládní organizace EcoLur.

Partnerské organizace představily téma chemického znečištění těžkými kovy ničící životní prostředí a zdraví místních obyvatel a prezentovaly data z těžbařské komunity Akhtala v severní části Arménie, kterou vypracovaly společně s Arnikou. V prezentaci byla zdůrazněna také problematika objemu nekontrolované těžby, kdy i přes nerentabilitu ložisek arménská vláda schvaluje projekty s malými výtěžky. Zároveň byla věnována pozornost případným nástrojům k ochraně práv místního obyvatelstva před dopady činností těžebních společností, možnostem kompenzace škod na zdraví a také většímu zapojení vládních struktur a těžebních společností do eliminace znečištění.

V rámci spolupráce Arniky, CCMS a Ecoluru byla provedena řada výzkumů

týkajících se znečištění těžkými kovy a organickými polutanty v regionu Tumanyan v arménské provincii Lori. Výsledky posledního průzkumu prokázaly jako nejvíce rizikový prvek arsen, který byl přítomen skoro ve všech vzorcích moči odebraných od dětí žijících v blízkosti odkaliště v Akhtale.

Projev vyvolal reakci speciálního reportéra OSN, který přislíbil, že prozkoumá a detailněji se seznámí s problematikou těžebního průmyslu v Arménii. Ve svém závěrečném projevu Dr. Marcos Orellana vyzdvihl důležitost dodržování extrateritoriálních povinností v oblasti lidských práv v případech importu těžebních materiálů. „Musíme mluvit o odpovědné těžbě. Ti, kdo dovážejí materiál získaný způsobem, který porušuje lidská práva, mohou být

postaveni před soud,” uvedl Orellana. Rovněž projevil zájem o informace týkající se států-importérů těchto rud a případné možnosti vyvíjení tlaku na tyto země.

„Musíme ukázat všem komunitám spravedlivý přechod k čistému prostředí. A to musí udělat výrobci. Důkazy o příčinách a následcích znečištění musí být poskytovány nikoli komunitami, které se snaží zachránit svoje životy, ale těm, kteří znečišťují životní prostředí. A to je základ pro přístup ke spravedlnosti,” uzavřel Orellana. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY
Valeriya Grechko

Vyvrcholení ukrajinského projektu: konference, nové studie i výstava

Znečištění ovzduší bývá kvůli nižším teplotám a snadnějšímu šíření přes zimu silnější. A protože se na Ukrajině snažíme neziskovým organizacím pomáhat, jak to jen jde, v listopadu a prosinci jsme nezaháleli a uspořádali virtuální konferenci, pokračovali v propagaci petice a zveřejnili jsme také speciální výstavu - vše zaměřené na průmyslové znečištění Ukrajiny a na to, co s tím lze společnými silami dělat.

Virtuální mezinárodní konference probíhala každé úterý od 17. listopadu do 15. prosince v 5 městech: Ivano-Frankivsku, Záporoží, Nikopolu, Kramatorsku a Charkovu. Partneři, představitelé neziskovek, ale i aktivní jedinci měli možnost prostřednictvím konference vyslechnout prezentace klíčových témat a otázek ohledně průmyslového znečištění v Ukrajině. V rámci závěrečných diskuzí zároveň mohli s experty, úředníky či autoritami o této problematice pohovořit a sdílet své zkušenosti.

Dílčími tématy bylo monitorování znečištění ovzduší a veřejné kampaně v průmyslových městech, regulace znečištění

ovzduší v Ukrajině a v EU na legislativní úrovni, moderní technologie zjišťování stavu ovzduší či právní nástroje pro boj s průmyslovým znečištěním a jeho viníky. Během konference byla představena unikátní publikace připravená ve spolupráci s českým start-upem World from Space Znečištění ovzduší v Ukrajině z vesmíru, která je založená na družicových měřeních Evropské kosmické agentury a satelitů Copernicus, i další studie věnované přístupu k informacím a integrovanému řízení znečištění ovzduší či tipům a návodům vedoucím ke snížení průmyslového znečištění Ukrajiny. Konference

byla vyvrcholením společného tříletého projektu Arniky a ukrajinských nevládních organizací, které se věnují boji za čisté ovzduší. Společně s konferencí byla na podzim na webu cleanair.org.ua představena i petice za čisté ovzduší a zveřejněna také edukativní výstava s ekokvízem pro veřejnost, zachycující téma kvality ovzduší i monitoringu jak obecně, tak z

hlediska konkrétních problémů nejvíce zasažených měst a oblastí. ■

ARNIKA
Markéta Dosoudilová

Thajští venkované vyhráli soudní spor se znečišťující továrnou

V rámci našeho zahraničního projektu jsme sledovali vývoj kauzy kolem recyklačního centra Wax Garbage v oblasti Nam Pu v Thajsku. Továrna svým provozem způsobovala škody na životním prostředí a přírodních zdrojích, ekonomické ztráty v zemědělství, a kontaminací oblasti ovlivňovala také jejich zdraví. Po dekádách úniků chemických látek a bezpočtu stížností a sporů se však úsilí vesničanů konečně vyplatilo, když soud vynesl zásadní rozsudek v jejich prospěch.

Chemické látky z továrny Wax Garbage kontaminovaly potok Nam Pu - jediný spolehlivý vodní zdroj pro obyvatele této oblasti. První stížnost k Oddělení kontroly znečištění (PCD) občané podali v roce 2001 už po roce provozu továrny. Od té doby uplynulo 20 let a navzdory mnoha stížnostem, peticím, inspekcím, stíháním, pokutám a konfliktům s místními komunitami továrna pokračovala v provozu. „Toto je bohužel způsobeno zejména problémy s vymahatelností práva. Po dvou desetiletích útrap bez jakéhokoliv výsledku se však místní obyvatelé rozhodli poslat případ před soud a to se vyplatilo,“ vyjádřila se Penchom Saetang, ředitelka partnerské

organizace Arniky Ecological Alert and Recovery – Thailand (EARTH).

24. prosince 2020 bylo soudem rozhodnuto, že musí společnost Wax Garbage Recycle Center zaplatit všem třem subjektům, které v roce 2017 podaly žaloby, hotovost v hodnotě jednoho milionu bahtů, dále uhradit škody na zemědělství, poskytnout lékařské ošetření, dekontaminovat zemědělskou půdu a uhradit další související náklady. Jedná se tak o první úspěšnou hromadnou žalobu z oblasti znečištění životního prostředí v Thajsku, která by mohla být inspirací pro další obyvatele trpící průmyslovým znečištěním.

„Rozhodnutí považujeme za velký

úspěch a dobrý příklad toho, že společnosti musí za škody na životním prostředí nést zodpovědnost. Navíc hromadné žaloby, které jsou pro znečištěním zasažené občany vlivným a mnohem efektivnějším nástrojem, budou od nyníška vyvíjet větší tlak na členy výkonné rady, aby věnovali více pozornosti sociálním a environmentálním otázkám,“ vysvětlila Miroslava Jopková, koordinátorka thajského projektu z Arniky. ■

ARNIKA

Markéta Dosudilová

Co všechno lze najít ve sportovním zboží

Ke konci roku jsme se zaměřili na analýzy sportovního vybavení. V prvním kole Arnika nechala zanalyzovat dětské rukavice na perfluorované látky. Rukavice značky Lewro a REUSCH obsahovaly fluorované látky PFAS poškozující hormonální a imunitní systém. U druhé značky rozbor navíc odhalil celosvětově zakázanou chemikálii PFOA, která přispívá ke vzniku rakoviny.

Byť koncentrace této látky nepřekročila povolený limit, doporučujeme rodičům zkusit vybírat sportovní oblečení bez nepromokavých membrán, jako je např. Goretex. Existují bezpečnější alternativy, třeba membrány prodávané pod značkami Sympatex, Paltex a Toray.

V druhém kole jsme nechali zanalyzovat yogamatky a gymnastické míče na látky vzbuzující mimořádné obavy. Ty musejí výrobci sledovat ve svém zboží. Analýzy byly součástí širšího šetření ve 13 evropských zemích.

V rámci celé Evropy se našly ftaláty DEHP a DIBP v sedmi výrobcích z PVC. Ty jsou od loňského roku v Evropské unii zakázané. Z České republiky pocházelo osm vzorků zakoupených v řetězcích Decathlon, Intersport a Sportisimo. Problematický byl overball ze sortimentu řetězce Sportisimo s koncentrací 35 % zakázaného ftalátu DIBP, který prodejce

nechává vyrábět u čínského dodavatele.

Evropští dodavatelé včetně českých firem se snaží toxickým látkám vyhýbat, jejich možnosti jsou však limitované. Na testování jednotlivého zboží nemají dostatečné kapacity, proto se spoléhají jen na informace od výrobců, kteří je buď neposkytují vůbec, nebo jsou často chybné. Menší firmy navíc na rozdíl od globálních společností nemají dostatečné páky na to, aby jimi mohly tlačit na výrobce mimo evropský trh, předně ty, kteří sídlí v Číně a dalších asijských zemích.

Foto: Pxabay.com

Řešením je SVHC ve spotřebním zboží urychleně zakázat, a to ideálně po celých skupinách látek s podobnou chemickou strukturou a toxicitou tak, aby se nenahrazovaly podobně nebezpečnými alternativami. Bohužel proces zakazování těchto látek ve spotřebním zboží je pomalý, např. zakázat čtyři nejnebezpečnější ftaláty trvalo nekonečných 20 let. ■

Článek „Co všechno lze najít ve sportovním zboží“ vznikl v rámci projektu financovaného EU LIFE programem (č. LIFE16 GIE/DE/000738), hlavním městem Prahou a Deutsche Bundesstiftung Umwelt. Publikované informace nemusí vyjadřovat stanoviska dárců.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Karolína Brabcová

Za alejemi podél silnic

Letos jsme uzavřeli už desátý ročník ankety Alej roku. I tentokrát převažovaly v nominacích staleté a historické aleje, tedy ty, které si pod pojmem „alej“ většina z nás představí. Možná jste ale zachytili naši radost z toho, že v posledních letech anketa představuje i zcela nové vysázené aleje. Je tu naděje, že jednou budou stejně krásné a impozantní jako ty, nad kterými žasneme právě teď. Přibývá ale i nominací staletých alejí, jejichž příběh upozorňuje na tendence celou alej vykácet, vymazat ji z krajiny bez náhrady. Není překvapením, že ty ohrožené nejčastěji lemují krajské silnice.

Proč a jak zachovat aleje podél krajských silnic je všeobecně známé. Arnika vydala první koncepci obnovy a údržby silničních stromořadí už v roce 2010. Víme tedy, jak zajistit dlouhodobou existenci stromů u silnic. Víme, že do nákladů je většinou nutné započítat i náklady na nákup pozemků, aby alej mohla být obnovována v bezpečné vzdálenosti od vozovky, která zajišťuje nejen bezpečnou dopravu, ale i dobré životní podmínky pro stromy.

Ohrožení silničního provozu?

A jak je to s těmi stromy u silnic, ohrožujícími bezpečný provoz? Podle údajů Policie ČR o dopravních nehodách za rok 2020 se nejčastější příčiny dopravních nehod už léta nemění. Je to nepřizpůsobení rychlosti dopravně technickému stavu vozovky, vjetí do protisměru a nevěnování se řízení vozidla. Náraz do pevné překážky, kterou může být i strom, je pak už jen důsledkem nehody a ten může být i tragický. V roce 2020 Policie ČR šetřila 94 794 dopravních nehod, při kterých bylo 460 osob usmrceno, 1 807 osob těžce zraněno a 20 880 zraněno lehce. Nejvíce lidí (205) zemřelo při nehodách končících vzájemnou srážkou jedoucích vozidel; jde o necelých 45 % z celkového počtu usmrcených osob. Celkem 117 osob (tedy zhruba 25 %) bylo usmrceno při nehodách končících srážkou s pevnou překážkou. Po srážce se stromem zemřelo 65 osob.

Vysoký počet dopravních nehod rozhodně nevyřeší vykácení stromů v krajině kolem silnic, ale spíše realizace systémových opatření, ke kterým patří i vzdělávání řidičů a přísnější postihy za nebezpečné přestupky. V poslední době se i české dopravní instituce vydávají tímto směrem a zpřísňují pravidla silničního provozu.

Foto: Marcela Klemensová

Vykácení stromů kolem silnic vysoký počet dopravních nehod nevyřeší.

Jak to vidí zákon

Silniční vegetaci a stromům se věnuje zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích. Vegetace na silničním pozemku nesmí ohrožovat bezpečnost užití komunikace nebo neúměrně ztěžovat její údržbu. Silničním pozemkem se rozumí těleso komunikace včetně krajnice a vnější hrany příkopů nebo rigolů. Na vozovkách a krajnicích silnice mohou být umístěny pouze dopravní značky a zařízení, ostatní předměty tvoří pevnou překážku. Tu lze umístit na pozemní komunikaci pouze se souhlasem Policie České republiky. Pokud ale stromy rostou až za příkopem, nemohou představovat pevnou překážku ve smyslu zákona o pozemních komunikacích, protože se nejedná o vozovku ani o krajnici vozovky.

Na návrh Policie ČR nebo silničního správního úřadu je vlastník pozemku oprávněn

kácet dřeviny na silničních pozemcích, ale pouze v souladu se zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Pro stromy podél silnic platí všeobecně známé pravidlo, že pokud mají ve výšce 130 cm obvod kmene 80 cm a více, je potřeba k jejich kácení povolení orgánu ochrany přírody. V případě alejí je však ochrana stromů ještě posílena.

Narušením aleje dochází ke změně krajinného rázu, a to bez souhlasu orgánu ochrany přírody není možné.

Aleje mohou být registrovány jako významný krajinný prvek. K zásahu do krajinného prvku (např. ořezy stromů, kácení, výkopové práce) je nutné mít závazné stanovisko orgánu ochrany přírody.

V alejích je většinou více než 10 stromů v jedné řadě a tvoří tak stromořadí.

Aleje mohou být registrovány jako významný krajinný prvek. K zásahu je pak nutné stanovisko orgánu ochrany přírody.

Ke kácení každého stromu ve stromořadí je nutné povolení orgánu ochrany přírody, bez ohledu na jeho velikost.

Pokud jsou stromy v aleji součástí náhradní výsadby, je k jejich kácení nutné povolení orgánu ochrany přírody, bez ohledu na jejich velikost.

Pokud by se ale mělo kácet kvůli stavebnímu záměru, jako je např. rozšíření silnice, pak se nevede samostatné řízení podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Orgán ochrany přírody vydává ke kácení závazné stanovisko, které využije stavební úřad v řízení podle stavebního zákona. Při vydávání závazného stanoviska podle zákona o ochraně přírody a krajiny se postupuje obdobně jako při vydávání povolení ke kácení. To znamená, že je nutné vyhodnotit funkční

a estetický význam dřeviny na straně jedné a závažnost důvodů spočívající v kolizi se stavebním záměrem na straně druhé. V průběhu posuzování závažnosti důvodů ke kácení se berou v úvahu také návrhy Policie ČR nebo silničního správního úřadu. Podmínky, které orgán ochrany přírody stanoví ve svém stanovisku, např. náhradní výsadbu, by měl stavební úřad zařadit mezi podmínky uvedené ve svém rozhodnutí.

Společně pro stromy

Co tedy stromy podél silnic potřebují? Odborníky pro údržbu a výsadbu stromů lemujících silnice. Řidiče, kteří na sebe berou odpovědnost za své jednání, tedy i za to, že opustí vozovku, která je určena k silniční dopravě. Představitelé obcí, kteří neobhajují

realizaci špatných projektů tím, že v opačném případě by museli z obecní pokladny vrátit získané dotace.

V ekoporadně na toto téma ročně zodpovíme kolem stovky dotazů, podáváme návrhy na změny zákonů a upozorňujeme na příklady, kde se díky iniciativě občanů podařilo stromy zachránit. Věříme, že takových případů bude přibývat. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ
Marcela Klemensová

Kdo si maluje, nezlobí.

Máte doma dítě školou povinné? Pokud už ho nebaví sedět před monitorem počítače nebo tabletu, vytáhněte barvy a pastelky ze šuplíku a namalujte svůj oblíbený strom. Zdá se vám jeho fantazie velmi bujná? Může psát i básnit.

Pro děti povinné základní školní docházkou v Moravskoslezském kraji jsme připravili soutěž s tématem paměťhodných stromů a jejich obyvatel. Sova, netopýr, veverka, brouk i stonožka – mezi kořeny, pod kůrou a ve větvích stromu najdeme i spoustu nájemníků, kteří tvoří jedinečnou více či méně viditelnou společnost žijící vlastním životem. Možná vás překvapí, jak děti život stromu vidí.

Až se příště vydáte ke svému oblíbenému stromu nebo ho teprve budete na svých toulkách hledat, třeba vás inspiruje k uměleckému dílu. Každý strom má svůj příběh, vyzkoušejte umělecké vloh svých dětí.

Více informací o soutěži najdete na poodrizije.cz/cs/soutez.

Pomůže 1. místo v anketě Alej roku 2020 zabránit kácení ve vítězné Svárovské aleji?

Desátý ročník ankety Alej roku vyhrála se ziskem 585 hlasů Svárovská alej. Stoletá lipová alej z Boskovicka (okres Blansko) přitáhla pozornost hlasujících pravděpodobně i proto, že její osud je nejistý. Hrozí její poloviční vykácení z důvodu plánované rekonstrukce silnice. Jak se místní snaží alej zachránit a co se změnilo po vyhlášení výsledků naší ankety, jsme se zeptali Alice Hrbkové, která alej do soutěže přihlásila.

Co je známo o historii Svárovské aleje a v jaké je dnes kondici?

Originální prameny, ve kterých by byly informace o okolnostech vzniku aleje, jsme zatím nenašli, čekáme ještě na zprávy z Moravského zemského archivu. Alej je obestřena tajemstvím. Podle průzkumu Národního památkového ústavu je možné, že je alej dokonce starší, než jsme dosud uváděli. Existuje letecký snímek z roku 1938, kde lípy vypadají jako stromy starší více než dvacet let.

Dnešní kondice mnoha lip bohužel není dobrá. Správa a údržba silnic péči o alej neřeší, možná záměrně. Několik lip je opravdu nutné pokácet, řada stromů je pak zralá na intenzivní ošetření. A rozhodně je na místě vypracovat a hlavně dodržovat plán péče o alej nebo o to, co z ní po rekonstrukci silnice zůstane.

Foto: Hynek Skořepa

Bude nutné vypracovat a následně především dodržovat plán péče o alej nebo o to, co z ní zůstane.

Vzpomenete si na moment, kdy jste si řekli, že to budete vy, kdo se pokusí alej zachránit?

Ano. Jeli jsme s kolegou z Jevíčka z besedy s Leo Pavlátem, ředitelem Židovského muzea v Praze. (Leo Pavlát je jedním z významných signatářů petice Zachraňme stromy, pozn. redakce). Pod dojmem jeho vzpomínek na dětství v tomto nádherném kraji a souvislostí s jeho dalšími životními osudy jsme cestou obdivovali krajinu, až jsme dojeli do aleje. „Víš, že tohle mají kácet?“ řekl kolega. Zareagovala jsem velmi impulsivně s tím, že musíme něco udělat! Kolega mi přislíbil maximální pomoc. Ráda říkám: lepší je litovat toho, co jsem udělala, než toho, co jsem neudělala.

Foto: Archiv Alice Hrbkové

Bc. Alice Hrbková

Její láska k přírodě a české krajině začala už v dětství, které strávila v Bystřici pod Hostýnem pod vlivem otce, milovníka hor a dlouhých procházek, a v Letovicích u babičky. Do tohoto kraje se po 30 letech života v Hradci Králové opět vrátila. Působila skoro dvacet let jako dětská knihovnice v Hradci Králové, dokonce je sama heslem v knihovnické encyklopedii v souvislosti s autorstvím celorepublikové čtenářské hry Lovci perel, která stále pokračuje. Propagování dětského čtenářství je její odborná záliba. Dalších zálib je mnoho, především cestování, muzika a pořádání kulturních akcí s partnerem, hudebním kritikem.

Jaké byly první kroky?

Jednali jsme formou mailů a dopisů s úřady v místě, psali jsme otevřené dopisy tehdejšímu jihomoravskému zastupitelům, odpověděl nám pouze náměstek hejtmana Hanák, mající v té době na starost dopravu. Slušně nám sdělil, že se pro záchranu Svárovské aleje nic dělat nedá. Až po podzimních krajských volbách jsme se dočkali vstřícnějších odpovědí, první náměstek hejtmana a radní pro životní prostředí Lukáš

Dubec nám obratem přislíbil, že se o kauzu bude zajímat. Když naše jednání se silničáři ani orgány ochrany přírody nevedly k významnějšímu posunu, snažili jsme se problematiku Svárovské aleje medializovat a přitáhnout k ní pozornost veřejnosti. Moc se nám nedařilo, až do chvíle, kdy Svárovská alej zvítězila v soutěži Alej roku a reportáže o ní natočily ČT a TV Nova. Od té doby se věci pohnuly hodně dopředu, vyhráno však zdaleka není.

Jak vám zájem médií pomohl?

Věci nabraly spád, do aleje přijel pan Dubec s dalšími zastupiteli a krátce nato i hejtman Jan Grolich. Ten vzhledem ke své „zelené“ předvolební kampani a podpisu petice proti kácení projevil o kauzu značný zájem a vyslovil se pro snahu dospět ke kompromisnímu řešení, tedy úpravě projektu tak, aby bylo možné zachovat alej i dotaci a silnici rekonstruovat.

Na úrovni kraje tedy máte spíše podporu, ale co na úrovni obce?

V minulých dnech jsme se sešli i se starosty zainteresovaných obcí a naléhali na nutnost se v podpoře této varianty spojit. Došlo k velké názorové polarizaci, zastánci kácení nám podsouvají zodpovědnost za riziko ztráty dotace a přeceňují naše možnosti ovlivnit další vývoj věci. Neuvědomují si, že příčinou vedoucí k ohrožení dotace je nevhodně pojatý projekt a netransparentnost jeho příprav, nikoli snaha dvou bezvýznamných soukromých osob na věc upozornit.

Nicméně realizace původního záměru je teď pozastavena díky dvěma důležitým rozhodnutím...

Na základě článku, který vyšel v časopisu Veronica, se do věci vložily nevládní organizace, konkrétně spolky Tilia Thákurova (Praha) a Děti Země - Klub za udržitelnou dopravu (Brno). Zaslouhou M. Jelínkové z Tilie zasáhla ve prospěch Svárovské aleje Česká inspekce životního prostředí. Ta shledala zaslany podnět důvodným a nařídila investorovi zdržet se „škodlivé činnosti spočívající v kácení dřevin (...) z důvodu možného vlivu na krajinný ráz.“ Posudek o vlivu na krajinný ráz v dokumentaci projektu totiž úplně chybí. Navíc se ukázalo, že ani dendrologický posudek, který je součástí projektu, nemá parametry znaleckého posudku a postrádá objektivitu.

Dalším dílčím úspěchem je rozhodnutí Odboru dopravy Krajského úřadu Jihomoravského kraje o zrušení stavebního povolení pro četné formální nedostatky. Věc se vrací na odbor dopravy do Boskovic.

Naše možnosti jsme prakticky vyčerpali a kroky, které činily a činí občanské spolky, již zmíněná Tilia Thákurova a Děti Země z Brna, které se nezávisle na nás do kauzy zapojily, už můžeme pouze s napětím sledovat.

Co vlastně říkáte na argumenty silničářů pro vykácení aleje a rozšiřování této silnice?

Rozhodně bychom chtěli zdůraznit, že

nejsme proti rekonstrukci silnice a zlepšení dopravní situace v regionu. Jen si myslíme, že se to dá provést citlivěji. Na mnoha místech ČR existují zúžení na silnicích druhé třídy tak, aby cenné přírodní nebo kulturní prvky mohly být zachovány.

Silničáři se ohánějí tvrzením o nebezpečnosti aleje pro řidiče a nutností zastavit při střetnutí protijedoucích vozů či dokonce nemožnosti projet v případě nákladních aut. Pravdou však je, že nejde o úsek dopravních nehod a to právě z důvodu nutnosti zpomalit. To, že po této silnici jezdí spousta kamionů, a to i polských a slovenských, nám nepřipadá jako pádný argument, protože kamionová doprava zde nemá co dělat. Přibrzdění či krátké zastavení nepovažujeme za věc, které by měl padnout za obětí nádherný kus české krajiny.

Jaké jste zaznamenali ohlasy veřejnosti? Přeci jen máme petice pro i proti. Myslíte, že kompromis je možný?

Podle reakcí veřejnosti na naši petici je dost lidí, kterým není jedno, jestli někde zmizí staré stromořadí. Po vítězství v Aleji roku jsme dostali množství nadšených ohlasů a projevů podpory. Na druhé straně je tu protipetice podepsaná převážně místními řidiči a iniciovaná zdejším šéfem kamenolomu, který vidí věc z úhlu svého byznysu. Kdybychom si nemysleli, že kompromis je možný, námi iniciovaná petice by nevznikla.

Jaké aleje, kromě této Svárovské, se na Boskovicku vyskytují? Hrozí jim podobný osud?

Srovnatelná alej je u Olešnice, podle tvrzení silničářů by jí nic hrozit nemělo. Další aleje podobného rozsahu však jinak v okolí nenajdete.

A ještě nám závěrem prozradte, jaká jsou vaše oblíbená místa na Boskovicku nebo Blanensku...

Kromě naší aleje, kterou opravdu miluju, například údolí Kavinského potoka, kopce nad Kunštátem, stráně nad Křetínskou přehradou... je tu krásně. Ráda se prodírám podrostem a vůbec hledám neprošlapané cesty. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Karolina Kostiřová

Foto: Ondřej Navrátil

Od té doby, kdy Svárovská alej zvítězila v soutěži Alej roku, se věci pohnuly hodně dopředu.

Bydlení budoucnosti: ekologické, participativní, komunitní

Dostupnost bydlení patří mezi zásadní palčivá témata současnosti. Nový projekt Technologické agentury ČR TAČR, jehož se s Arnikou účastníme, bude zkoumat alternativní přístupy k problému s důrazem na udržitelnost.

Územnímu rozvoji ve městech, zejména v Praze, se věnujeme už dlouho. Často jste od nás slyšeli o problémech, které přináší nekoncepční naddimenzovaná výstavba, mnohdy způsobená nedostatečnou intervencí a kontrolou ze strany samospráv. Bydlení je dnes svěřeno zejména soukromým developerům. Hnáno je donekonečna omílanou mantrou, že právě výstavba co největšího množství bytů je tím nejsprávnějším řešením bytové krize. Většinou se přitom ale zapomíná na fakt, že za tímto tvrzením často stojí výhradně soukromý zisk, při výstavbě se nemyslí na životní prostředí nebo zajištění občanské vybavenosti a dostupných služeb, a ve výsledku se z bytové krize stává nejvynosnější a nejstabilnější byznys současnosti.

V Arnice se dlouhodobě snažíme upozorňovat na tyto problémy. Často je to nevděčná role – stojíme v pozici, kdy nás mnoho lidí může vidět jako věčně nespokojené aktivisty, kteří jen kritizují. Bohužel nám nic jiného nezbyvá. S novou politickou reprezentací města, která svěřila téma rozvoje do rukou liberálně konzervativní TOP 09, se znovu rozvířily vody v oblasti developmentu. Principy zahušťování města a koncentrace nové výstavby na nevyužitých plochách, které prosazuje, a které jsou principiálně v sou-

ladu se zásadami udržitelného urbanismu, jsou ovšem prosazovány na úkor kvalitního projednání s veřejností, bez ohledu na principy udržitelnosti, a naopak s maximálním ohledem na přání soukromých investorů. Ti staví pochopitelně zejména takové bydlení, které se jim nejvíce vyplatí. Reagují na poptávku, která v systému volného trhu pojmá bydlení především jako investiční komoditu, slibující zaručené a stabilní výnosy. Není ani divu, že za uplynulý rok, který byl ekonomicky zásadně poznamenán koronavirem, v Česku nejvíce zbohatli právě šéfové developerských firem, často o mnoho miliard.

V novém projektu TAČR, kterého se v průběhu následujících tří let budeme účastnit po boku renomovaných českých univerzit a výzkumných institucí, chceme nabídnout nový pohled na bydlení. Budeme zkoumat

principy participativního a environmentálně udržitelného bydlení a snažit se je implementovat do praxe. Se samosprávami šesti českých měst a obcí budeme pracovat na modelových projektech přímo s obyvateli měst, kteří o takové bydlení mají zájem. Zjistíme jejich potřeby a přání, zapátráme po dostupných alternativách. Konečně ale také budeme mít možnost ukázat, že bytovou krizi lze řešit i jinak, než pouze tržními modely a soukromým ziskem. O projektu vás budeme průběžně informovat v naší kampani Praha – město pro život.

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Václav Orcígr

Nová příručka na pomoc odpadovému hospodářství obcí

V prosinci 2020 byla schválena nová odpadová legislativa. Jedním z jejích hlavních bodů je naplnění cílů oběhového hospodářství. Mezi ně patří především výrazné navýšení recyklace a omezení skládkování odpadu.

Arnika dlouhodobě sleduje vývoj odpadového hospodářství obcí a snaží se mu pomoci. Proto jsme i letos v návaznosti na přijetí nové legislativy vydali pro obce novou příručku, která jim má plnění nových požadavků usnadnit. Příručka je určena hlavně pro obce do 2000 obyvatel. Pro ně jsme připravili podrobné informace a rady. To by jim mohlo pomoci jejich odpadové hospodářství transformovat.

Příručku najdete ke stažení na

arnika.org/odpadove-hospodarstvi-malych-obci-aktualizace-2020.

Odpadové hospodářství malých obcí
– příručka pro obce, aktualizace 2020

Vyzýváme, tedy jsme!

Jádrem naší práce v Arnice jsou nejrůznější kauzy, analýzy, studie, konference, sledování činnosti továren, spaloven, ale i úředníků, politiků a investorů, péče o aleje, řeky, lesy, informování o perzekucích aktivistů, usilování o legislativní změny... Popsané činnosti by však neměly ani zdaleka tolik šancí na úspěch, kdyby nás svým hlasem nepodpořili lidé.

„Často slyšíme argument, že jednotlivec nemůže nic změnit. Podobně náročné je něco změnit i pro nás, nemáme-li podporu veřejnosti. Proto je nepostradatelnou částí naší práce zapojovat veřejnost do našich kampaní, vyzývat k tomu nebýt lhostejní a podílet se na rozhodování,“ vysvětluje **Karolína Brabcová** z Arniky.

Podoby a proměny našich výzev

S cílem utrhnout ve zrychleném světě kousek pozornosti pro důležitá témata a zapojit i veřejnost jsme často organizovali happeningy v kostýmech - přes Karlův most slepice kutálely svá toxická vejce, Švejk dovezl do sněmovny zmrzačený Integrovaný registr znečišťování v podobě zafačovaného člověka, kouzelník s maskou tehdejšího ministra Kocourka nechal před zraky novinářů zmizet několik papírových modelů továren.

A jako by to bylo včera, kdy jsme brázdili ulice a sbírali podpisy do našich petic - třeba *Budoucnost bez jedů*, kterou podpořilo téměř 18 tisíc lidí. Časy se ale mění a tak většina našich výzev přesídlila do onlinu. Že jsou internet a sociální média právem opěvována dokazují tisíce podpisů i pod naši nejnovější výzvou *Řeky bez jedů*.

Politikům, firmám, v Česku i za hranicemi

Petice jsou často určeny místním a národním politikům, úspěch ale slaví i výzvy firmám. Obě skupiny jsou citlivé na veřejné mínění a síla tisíců hlasů má obrovský vliv na

Toxická vejce na Karlově mostě - jeden z našich výraznějších happeningů.

jejich obraz ve společnosti. Hlasy občanů navíc pomáhají svést k danému problému pozornost mainstreamových médií.

S možností podílet se na rozhodovacích procesech na tom v Česku nejsme až tak zle. Totéž nemohou říct naše partnerské země, kterým s bojem za přístup k informacím a účastí veřejnosti pomáháme. Např. v Ukrajině jsme spustili *Petici za čisté ovzduší* a v Bosně a Hercegovině výzvou *Obce bez přehrad* usilujeme, aby mohli obyvatelé spolurozhodovat o výstavbě malých vodních elektráren.

Když se podaří, co se dařit má...

Integrovaný registr znečišťování musí užít pro lidi veřejný, jinak postrádá smysl. Díky *Výzvě starostů a zastupitelů* a více než 16 tisícům podpisů petice *Budoucnost bez jedů II* se nám zatím vždy podařilo registr ubránit a odvrátit pokusy o jeho omezení.

Pomocí výzvy *Nehrajme si s PVC* jsme přesvědčili některé řetězce, aby přestaly

balit potraviny do fólií z PVC s obsahem ftalátů, a úspěšná byla také petice k Labi, díky níž dosud nedošlo k výstavbě plánovaných jezů.

Po boku 15 tisíců signatářů výzvy *Zachraňme Irbise* jsme v Kazachstánu ochránili vzácné levharty sněžné před stavbou obřího skiareálu. Působivými 26 tisíci podpisy se pyšnila petice za čistší ovzduší v Ostravě.

V aktuální výzvě *Řeky bez jedů*, vydané koncem loňského roku po zářijové otravě Bečvy kyanidy, požadujeme řádné prošetření této ekologické havárie i zpřísnění monitoringu nebezpečných látek, za čímž společně s námi stojí téměř 7 tisíc podepsaných.

Děkujeme tedy všem za podporu! Jsme rádi, že v tom nejsme sami a že jsou na naší straně tisíce z vás.

ARNIKA

Markéta Dosoudilová

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 1/2021 vyšlo v březnu 2021 v nákladu 900 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR VS/1-1/48279/01-R, Dělnická 13, Praha 7, tel: +420 774 406 825, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Eva Orcígrová. Spolupracovníci: Marcela Klemensová, Karolína Kostičová, Markéta Dosoudilová, Václav Orcígr, Jan Šamánek, Jiří Kaňa, Karolína Brabcová, Valeriya Grechko, Zuzana Vachůnová, Markéta Møller, Lenka Petřílková Mašková a pobočky Arniky. Grafický design – Anna Frajtová – anna@designbox.cz, DTP - Aleš Kozubík. Foto na obálce: Hana Rozbořilová.

Vydání tiskoviny vzniklo za finanční podpory hlavního města Praha a Ministerstva životního prostředí. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Ministerstvo životního prostředí

První místo jubilejního ročníku ankety vybojovala alej v Jihomoravském kraji. Staletým lipám hrozí vykácení kvůli rozšíření silnice, přesto v hlasování získaly 585 hlasů.

V počtu nominací padl další rekord. O desátý titul soutěžilo neuvěřitelných 132 alejí a stromořadí ze všech krajů České republiky, pro které hlasovalo bezmála 7 tisíc lidí. Pro nás to je důkaz, že si lidé nádherných

alejí váží a jsou na ně patřičně hrdí. Všech 14 regionálních vítězů se může těšit na dárkové balíčky s poukazy od FotoŠkoda, knihy o památných stromech, dárky od Muzea Karla Zemana, rodinné vstupenky

do Muzea rekordů a kuriozit, vstupenky do botanických zahrad po celé České republice a mnohé další. Kompletní výsledky ankety najdete na alejroku.cz/2020/vysledky-2020.

Celkovou vítězkou letošní ankety se stala Svárovská alej.
Foto: Ondřej Navrátil

První místo ve fotosoutěži získala Jasanová alej Příhrazy-Žďár.
Foto: Václav Bacovský

Druhou nejkrásnější fotografií se stal snímek Švestkového stromořadí u Martínků. Foto: František Kerschbaum

Třetí příčku ve fotosoutěži obsadila Stupavská kaštanová alej.
Foto: Pavel Červenka

Lipová alej v Hrušové je vítězkou v Pardubickém kraji.
Foto: Lucie Šedová

V Olomouckém kraji zvítězila Lipová alej na břehu říčky Hloučely.
Foto: Zbyněk Honest